

Kâğıt kitap / kadının yazar; Cumhuriyet bu!

1930'larda dünyaya gelip de 1940 sonlarından 60 başlarına dek sanatın herhangi dalında alana katılarak yapıt verenler kimse, tümü de kurtuluştan kuruluş cumhuriyeti an an yaşayan birer aile ocağından geliyorlardı, bu yüzden hem yurtlarını hem Cumhuriyeti sıkı sıkıya tuttular, tüm sanatları yeniden yapılandırmanın da önünü açtılar aynı zamanda.

1930'larda doğup üretimini 50'lerde gerçekleştiren her sanatçı, "1950 kuşağı bireyi" genellemesiyle anılabilir. Ne ki geniş yelpazede dar bir öykücü grubu için dile getirilip kendilerine özgü terim bağlamında alınagelen "1950 kuşağı öykücülerini" bunlardan ayırmak gerekir. 1950 kuşağı öykücülerinde de elbette 50 kuşağı içinde yer alır, ama öykü yazar her 50'linin 1950 kuşağı öykücüsü kabul edilemeyeceği unutulmamalı.

1950'lerde, yaratıcı dalgalar halinde dönüşümlerle süren, edebiyattan tiyatro, sinemaya, resimden heykel, müziğe sanatın her dalında Cumhuriyetle gelişip de yaşam-eylem biçimi olarak çok yüksek düzeyde gerçekleşen bir evredir bu.

1920 sonları 40 başları arasında 30'lular olarak doğup da bunu gerçekleştiren dedeliklerin, çekirdek Cumhuriyet ailesi çocukları olarak Harf, Dil devrimleriyle fıskıran, Halkevleriyle, Köy Enstitüleriyle yayılan, Hasan Ali Yücel çığırıyla tam bir kreşendo sergileyen o müthiş kültür okyanusunda boy atmış olmalarının payı bulunmalıdır.

1950 dalgası, *Aydınlanma* devriminin armağanıdır öyleyse; *Cumhuriyet* de özette bir kâğıt-kitap, okuma-yazma, kadın-çocuk devrimi...

KÂĞITTAN KİTAPLAR CUMHURİYETİNE...

Her yaştan okurun tat alarak okuyabileceği *Irene Vallejo*'nun, "*Antik Dünyada Kitapların İcadı*" alt başlıklı *Papirüs* (Çev. Volkan Ersoy, Bilgi, 2023) adlı yapıtında *Vallejo*, "*İlk Kitap*" için bakınıyor diyor:

"Avrupa'da en eski kitapların arkeolojik kalıntılarına rastlanmamıştır. (...) Bugün birilerinin görüp dokunduğu somut, gerçek kitaplardan yer adı vererek bahsettikleri ilk kayıtlara sadece Yunan metinlerinde rastlıyoruz. Bu araştırma bizi MÖ 6. yüzyıldan 5. yüzyıla geçildiği döneme götürüyor. O dönemde filozof Herakleitos'un *Tabiat Üzerine* adlı eserinin bir kopyasını *Efes*'teki (Ephesos) *Artemis Tapınağı*'na teslim ettiği söylenir." (s.150)

Gördünüz mü bizim *Efes*'in hünerini? *Fatih*'in de *İstanbul*'a girdiğinde *Bizans*'ın kütüphanesini sahiplendiği biliniyor. Ya sonra? *Osmanlı*'nın kitapları nelerdi? Meraklısı 1781-1786 yıllarında *İstanbul*'da görevli bulunan *Giambattista Toderini*'nin kaleme aldığı *Türklerin Yazılı Kültürü / Türklerin Edebiyatı* (Çev. Ali Berktaş, YKY, üçüncü baskı, 2023) adlı kitaba göz atabilir.

Oysa 1930'lular doğarken *İkinci Dünya Savaşı* yaklaşmaktadır. Bu arada ilk savaş sonrasında kurtuluş eren, Cumhuriyetle kuruluşunu gerçekleştiren halk, *Aydınlanma* yolunda yoğun çabıyla ilk kâğıt fabrikasını kurmuştur doksan yıl önce. *Nazilerse*, *Avrupa*'da

meydanlarda kitapları küle çeviriyordur bu sıra.

İşte böyle bir ortamda, ilk kâğıt fabrikamızın açılışıyla çakışan tarihte bir kız bebek doğacaktır *Kütahya Emet*'te: *Gülten*... Hadi öyleyse, *Gülten Dayıoğlu*'na bırakalım sözü. *Yüzler ve Sözler* (YKY, 2023), onun, kendisini, "yazarlığımın ilk yıllarındaki öykü yazar kimliğime büründüm" diye tanıttığı, "her şey yaşandı bitti denilemeyecek nitelikte bir yaşamışlığı paylaşma gereksinimi duydu(ğunu)" (13, 54) söyleyip anlarını hikâye ettiği son yapıtı.

KADIN ANADAN KADIN YAZARLAR CUMHURİYETİNE...

"*Emet*, Yunan ordusu tarafından yakılıp yıkılmış. Yangın isinin ve dumanların kokusu, bazı mahallelerde yıllarca yok olmamış. Dünyaya geldiğim semtin adı *Yanıklar Mahallesi*'ydi." "*Kurtuluş Savaşı*'mızın, dumanı tüten destanlarıyla büyüdüm. Ardından, *İkinci Dünya Savaşı*'nın, kıtlık ve yoksunluk yılları geldi. O süreci de ölmeden 'veremi yenerek' aştım."

"Kültür yönünden, pek yetersiz ortamlarda, iki arada bir derede büyüyerek bugünlere gelebilmiş" olsa da "kendini tamamlamaya çabalamakta"dır o, hâlâ. Bunu şöyle seslendirir Cumhuriyetin genç kızı *Gülten*: "*Türkiye*'mizin, sosyal yaşamında oluşan ilkleri, yani *Devrimleri*, içime sindire sindire yaşadım. Ülkemin, ekonomik, politik, eğitim ve sanat alanlarında ortaya çıkan çalkantılarda, yayıktaki ayran gibi, sallandım durdum. Ama değişip de 'kesmik'e dönüşmedim." (45, 17, 43)

"İlkokuldan beri öykü yazıyor"dur *Gülten*. 1960'larda

"yazmaya ve yazdıkları(n)ın okunması isteğine tutsak olma yoluna girmişti(r)." Bu arada "anne olmuş", yerde "oturup bebeği(n)i ayağı(n) da sallarken bile, sarı deftere öyküler yazıp duruyordu(r)." (31) Derken önüne ilk olanak çıkar bu yolda: *Yunus Nadi Öykü Yarışması*. "*Köyde yaşadığı(.) çocukluk yılları(n)da*" kız arkadaşlarıyla tanıştığını yaptığı bir doğumu yazmaya karar verir: "*Döl*".

İlk ödül, yazarlıktaki bu yolculuğu koşar adıma çevirecektir birden. Ama kolay mıdır? Nasıl zorlu yoldur hem de. *Abdi İpekçi*'nin "*fırça*"sından ağlar, *Attıla İlhan*'ın uyarılarıyla "*damdan düşmüş gibi ol(ur)*". (20, 29) Ama yılmaz.

İŞTE CUMHURİYETİN BİR KADIN YAZARI: GÜLTEN DAYIOĞLU...

Artık *Cumhuriyet*, yalnız kadınlar cumhuriyeti değil, yanı sıra kadın yazarlar cumhuriyeti aynı zamanda. Çünkü "kimsesizlerin kimsesi" *Cumhuriyet*, kızların da yanındadır her zaman. *Burs*, yardımlarını gördüğü, "nine", "dede" konumundaki "yüce gönüllü" insanlar, "yatılı lise bularak" "*yardım elini uzatan Reşat Nuri Güntekin Bey*" (51) bunlar arasında anılabilir.

Samim Kocagöz'ün sözü kulağındadır hep *Gülten*'in; "*Yazar olarak şöhret hırsına hiç kapılma. İyi yazarsan, şöhret kendiliğinden gelip kapını çalar.*" (53)

İşte daha dün yazmaya başlayan *Cumhuriyet* kızı *Gülten*'in, *Cumhuriyetin kadın yazarı Gülten Dayıoğlu* olarak bugünkü portresinden bir iki çizgi. Her zaman ki sıcak anlatımıyla bu kez başkalarının ağzından tanıyoruz onu.

Bu toprakların kadınları az çekmedi. Ama hiçbir zaman da savaşımı bırakmadı. Yine kadınların kavgasına dönük, mutlaka okunması gereken, savsaklanamayacak bir yapıt da, sessiz sedasız aramızdan ayrıliveren değerli bilimcimiz *Zafer Toprak*'tan: *Türkiye*'de *Kadın Özgürlüğü ve Feminizm / (1908-1935) (İş Kültür, 2022)*.

Yapıtta prolog olarak kullanılan *Sabiha Zekeriya* (Serte) yazısından bir küçük alıntı, ta 1919'dan, *Kurtuluş Savaşı* hazırlıkları sürerken daha:

"Artık hürriyet mahdut bir zümreye tahsis edilemez ve erkeklerin mümessillerinden mürekkep bir meclis artık memleketi temsil edemez. Kanun-ı Esası'nın bütün Osmanlılara verdiği hakkı bizlerden kimsesiz esirgeyemez. Ümit ederim ki yeni meclisin yeni mebusları bu noktayı yakından görür ve bu sesi yakından işitirler."

Sahi biz 2023'teyiz değil mi, 29 Ekim'in öngünlerinde hem de... ■

www.sadikaslanakara.com, her perşembe öyküroman, tiyatro, belgesel alanlarında güncellenerek sürüyor.